

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Ankara Üniversitesi

ORHAN OKAY'IN YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİMCİSİNE TAVSİYELERİ

Merhum Prof Dr. Orhan Okay, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalının öncü akademisyen ve hocalarından biridir. O, ortaya koyduğu hem bilimsel çalışmalarında hem de değişik yazı ve konuşmalarında Yeni Türk Edebiyatı araştırma ve incelemelerinde yöntem bakımından dikkate alınacak önemli katkılar sağladı. Bunları ara başlıklar halinde şöyle sergileyebiliriz:

Yeni Türk Edebiyatı Bilimcilerinin Sahip Olması Gereken Nitelikler

Orhan Okay, birçok konuşma ve yazısında Yeni Türk Edebiyatı bilimcisinde olması gereken temel niteliklere yer vermiştir. Kendisiyle yapılan değişik konuşmalarda Yeni Türk Edebiyatı alanında araştırma ve inceleme yapacak olan bilimcilere bazı tavsiyelerde bulunur. Bu tavsiyeler aslında genç bilimci adayının nelere dikkat etmesi, neler yapması ve nelere sahip olması gerektiği konusunda ipuçları vermektedir. Orhan Okay'ın tavsiyeleri iki bölümden oluşmaktadır:

A. ÖN HAZIRLIKAŞAMASI:

Yeni Türk Edebiyatı bilimci adaylarının işe başlamadan önce hazırlık ve alt yapı bağlamında neler yapmaları ve nelere sahip olmaları gerektiği konusunda ortaya koyduğu nitelik ve özelliklerin başlıcaları maddeler halinde şöyledir:

1. Bilimci, işini sevmelidir: Şöyle der: “Evvla talip olduğunuz alana sempatiniz olması gerekir. Eskilerin bir sözü vardı: “Aşk olmayınca meşk olmaz.” (Okay, 1997)

2. İyi bir özel kütüphane ve arşiv sahibi olmalıdır: Fiş arşivi olmalıdır. Şöyle der: “Unutmamalı ki, umumî kitaplıklardaki kitaplar bizim

üzerinde de derinleştirdi. Medeniyet değişmelerini yorumlayan uzun girişiyle "*Edebiyat Tarihi*" emsalleri arasında hâlâ nev'-i şahsına münhasır bir abide gibi yükselir. Edebiyat tarihini kuru bir kronolojik yapıdan o kurtarmıştır. Eğer ilimde objektivite bir zaruretse, bu kitapta o objektiviteyi epey makyaja bürünmüş olarak bulabilirsiniz. Sanatkâr mizacı, hemen bütün değer yargılarında ön plandaydı. Tarihî ve edebî şahsiyetleri ve eserleri hep o sanatkâr mizacının adesesinden görüyordu." (Okay, 2001: 81-82).

Orhan Okay, bu konuya örnek olarak bir başka Yeni Türk Edebiyatı bilimcisi olan Kaya Bilgegil'i verir ve onun hakkında da şu değerlendirmede bulunur:

"Kaya Bilgegil'in belki sadece yakınlarının bileceği bu şahsiyetinin dışında üniversite hocalığı ve ilim adamı hüviyeti de bahsettiğim hasletlerden biridir. Asrımız ihtisaslaşma asrıdır. Bu konuda aşırılık, tıpta meselâ sadece sağ böbreğin fonksiyonları ve hastalıkları üzerinde derinleşip insanı psiko-somatik bir bütün olarak kavrayamayan darlaşmaya ve bunu doğuracağı bir yığın tehlikeye götürmesi gibi, hemen her ilim alanında da bütünü kaybetmek tehlikesini doğurur. Fuat Köprülü'nün hâlâ Türkoloji'nin efsanevî bir ismi olarak bilinmesinde, kendini dar bir alana hapsedemeyip edebiyat, tarih, sosyoloji, dil, hukuk gibi beşerî ilimlerin hemen her alanına ilgi duymasının rolü büyüktür. Kanaatimce Kaya Bilgegil de Köprülü mektebinin son örneklerinden biriydi. Kendi kürsüsü olan yeni Türk edebiyatı dışında, edebiyatın diğer alanlarına, yabancı edebiyatlara da ilgisiz kalmamıştır. Ölümünün onuncu yılında onu anma vesilesiyle, ilgilenenlere birkaç kısa cümle ile bazı eserlerini tanıtmak isterim." (Okay, 2001: 94-95)

7. Disiplinli olmalı ve düzenli çalışmalıdır.¹

B. BİLİMSEL ÇALIŞMA AŞAMASI:

Yeni Türk Edebiyatı bilimcisinin araştırma ve inceleme çalışmaları sırasında uyması gereken hususlar ise şunlardır:

1. Sabır, ihtiyat, tecessüs ve şüphe sahibi olmalıdır: Orhan Okay, Yeni Türk Edebiyatı bilimcisinde olması gereken özellikler arasında sabır, ihtiyat, tecessüs ve şüphenin yanında ayrıca kısa ve açık cümleler yazmak gereği üzerinde durur. Yeni Türk Edebiyatı bilimcisi, bilgisinin doğruluğunu sürekli kontrol etmelidir. (Okay, 2001: 84).

Sürekli merak içinde olmalı ve sormalıdır. Şöyle der: "Daima eksiğinizi hissetmek, sormak, öğrenmek, bilginizin doğruluğunu kontrol etmek, emin olmak." (Okay, 1996; 1997; 2001: 90-91).

2. İlim ahlakıyla daima nesnel olmalıdır: Şöyle der: "Belki başta söylememiz gereken bir vasıf da ilim ahlakıdır. Bu, konunuza ne kadar sempati veya antipati duyarsanız duyun, daima objektif olmak demektir." (Okay, 1997).

¹ Bu bölümün oluşmasında kullanılan kaynaklar: Okay, 1996; 1997; 2001.

Orhan Okay, bilimsel çalışmalarında olabildiğince nesnel bir tutum takındığını, kendisine sorulan “edebiyat ilmine ve incelemesine bakış açınız sizi diğer meslektaşlarınızdan ayırır. Bu konuda sizi farklı kılan özellikler nelerdir?” şeklindeki bir soruya verdiği cevapta şöyle açıklar:

“Farklı mı bilmiyorum. Tabii herkesin kendine göre konulara yaklaşması var. İsterseniz bu sorunuzu fazla açmadan, istediğim, anladığım gibi cevaplandırırım. Yazılarımı hep iki türlü düşündüm. Biri hiçbir sapmaya, eğilmeye, hatta şahsi mülahazaya, belki yoruma bile yer vermeyen, hiçbir kapıyı aralık bırakmayan bir tarz. Tezlerimde bunu yapmaya çalıştım. Onlarda beni bulamazsınız yahut ben öyle zannediyorum, öyle olmasını gönlüm arzu ediyor. Halen de özellikle DİA İslâm Ansiklopedisi’ne yazdığım maddelerde veya benzer yazılarımda bu yolu takip ediyorum. İkincisi, ki daha çok yaşlandıkça bu yola girmeye başladım, genel olarak deneme diyebileceğimiz bir tarz. Burada mülahazalara, yorumlara, hatta kanaatlere, hissî yaklaşımlara, indî kıymet hükümlerine, intihalara açık oldum. Tabii yine bu çeşit yazılarda ilmî ve objektif bilgilerde sağlam bir zemine basmağa gayret ettim. Fakat okuyucu bu ilmî bilgi ile mülahazaları kolaylıkla anlayabilecektir. İlkinde, tabir caizse ilmin soğukluğu ve ciddiliği, ikincisinde sohbetin sıcaklığı ve samimiyeti bulunsun istedim. Her iki çeşit yazıda da mühim olan, vurgulanmak istenen şu olmalıdır: İlmî, objektif bilgi verilerinde dürüst olunmalı, saklanmamalı, bulanıklığa meydan verilmeden ortaya konulmalı.” (Okay, 1996).

Yeni Türk Edebiyatı bilimcisi, inceleme nesnesi olan metinlerin ve edebiyatçıların seçiminde nesnel olmalıdır. İnceleyeceği edebiyatçıyı kendi dünya görüşüne, siyaset ve ideolojisine ya da inancına göre seçemez. Hangi inançtan ve görüşten olursa olsun hepsi karşısında nesnel bir tavır almalıdır. Türk dili ve edebiyatına ciddi anlamda katkısı olan her Türk edebiyatçısını araştırma ve inceleme çalışmalarına dahil etmelidir. Bilimci tavrı bunu gerektirir. Nitekim bu konuyla ilgili olarak Orhan Okay kendisine sorulan Beşir Fuat gibi kendi inancına ters biri hakkında neden çalışma yapma gereği duyduğunu ilgili olarak sorulan bir soru münasebetiyle şu yaklaşımını ortaya koyar:

“Seçim size mi ait derken, yoksa şunu mu sormak istiyorsunuz? Dünya görüşü itibarıyla benden bu kadar uzak bir insanı neden konu olarak ele aldım? Bu soru birçok defa bana soruldu. Benim gözümde, ilmî araştırmalarda sempati-antipati yoktur. Bu bakımdan sevdiğimiz insanı yüceltmekle sevmediğimizi yerden yere vurmak arasında fark yoktur. Üzerinde çalıştığımız kişiyi sevmeniz, sevmemeniz önemli değildir. Önemli olan konuyu sevmenizdir. Ben de konumu sevdim ve zannediyorum ki idealist bir ilmî zihniyetle yaklaştım. Nitekim daha sonra kitabı değerlendiren tenkit yazıları arasında, dünya görüşü Beşir Fuat’a yakın olanların öyle yazıları oldu ki, o zaman iyi ki bu konuyu ben ortaya koymuşum diye düşünmekten kendimi alamadım.” (Okay, 1996).

3. Nesnelliği yok etmeden öznel yaklaşımını ortaya koymalıdır:

Genelde bilim adamlarının tamamen nesnel olması beklenir. Bu fen

bilimlerinde mümkün ise de sosyal bilimlerde tam olarak mümkün olamamaktadır. Sosyal bilimler; hele edebiyat tamamen öznel olay, duygu, düşünce ve hayal merkezli olduğundan araştırmacı ve incelemeci de yaptığı çalışmalara öznellik boyutunu katmaktan kaçamamaktadır. Orhan Okay, bir yazısında Yeni Türk Edebiyatı bilimcisinin incelediği edebî metinler karşısında takınması gereken tavrın ne olduğu konusunda şu hususları dikkatlere sunar:

“Her edebiyatçı biraz şairdir ve her şair biraz da rindir. Hiçbir edebiyat hocasının, araştırmacısının, pozitif ilim alanlarında olduğu gibi soğuk ve donuk kalabileceğini zannetmiyorum. Bir biyolog, her halde hücre ile kendisi arasında bir yakınlık kuramaz; fakat edebî eserle, şiirle meşgul olmuş her insan, bir gün kendisini şiir içinde kaybolmuş bulur. Zira o, bir araştırmacı olmanın gerektirdiği objektivizme ne kadar bağlı kalsa, kendisini sanata yaklaştıracak şeyin sezgiden, eserle bir oluştan, eseri yaşayıştan geçtiğini bilir. Merhum Mehmet Kaplan'ın çok sevdiği ve yazılarında sık sık kullandığı bir kavramla, bu yaklaşma bir çeşit mistisizmdir. Rahmetli hocam, sanatı sadece anlayan ve yorumlayan değil, seven ve benimseyen bir insan olduğu için, aynı zamanda sanatkâr ruhlu bir insandı. Onun, gençlik yıllarında, belki de bizim fark edemediğimiz daha sonraki yıllarında da, şiirle bizzat yazmak suretiyle meşgul olduğunu biliyorum.” (Okay, 1986).

4. Eseri yazarından bağımsız görmemelidir: Orhan Okay, çalışmalarında eserle yazarını birbirinden ayırmadığını, ikisini birbirini tamamlayan unsurlar olarak algıladığını, yazarı bilinmeden eserin tam olarak anlaşılamayacağını vurgular. Nitekim “Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Monografisi” adlı çalışması münasebetiyle sorulan bir soruya verdiği cevapta bu meseleye ışık tutar ve şöyle der:

“Son zamanlardaki edebiyat tenkidi, yazarı eserinden tamamen ayrı tutmağa doğru gidiyor. Bu da bir bakış açısidir, muhakkak ki edebiyata çok şeyler kazandırmaktadır. Fakat eserle yazar arasında ilişki kurmak da bence meselelere başka açılardan bakma imkânı verir. Bunu yapmak istedim. Evvela Tanpınar'ı bir kültür olarak ele almayı düşündüm, o bakımdan eseri ile kendisi arasında devamlı bir gidip gelme oldu bu yazılar. Bu kültürün nasıl oluştuğunu tasavvur ediyorum. Fakat bir süre sonra musluklar tıkanı. Bildiklerim yetmiyor. Hayat hikâyesinde birtakım boşluklar var. Mesela elimde resmî bir sicil özeti veya bunun gibi bir vesika yok. Aslında o yazıların baş tarafında belirtmek istediğim gibi, Tanpınar'ın ölümüne kadar daha yakınında bulunanların, bu yazılar vesilesiyle birtakım bilgileri dile getirmelerini bekledim. Yine de bekliyorum.” (Okay, 1996).

5. Edebiyat tarihinin felsefesi ve özgün bir sistemi olmalıdır: Orhan Okay, Yeni Türk edebiyatı araştırma ve incelemelerinin bir boyutunu teşkil eden edebiyat tarihi türüne de yer verir. Ona göre edebiyat tarihinde üslup ve yaklaşım bakımından sanatkârca fantezilere yer vermemek gerekir. Herşeyden önce edebiyat tarihi yazarının kendine ait bir felsefesi olması gerekir. Yani yazarın özgün bir bakış açısı ve sistemi olacak. Alana hâkim olması lazım. Ayrıca

sadece birinci sınıf edebiyatçılara değil diğerlerine de yer vermesi gerekir. Bu konudaki görüşlerini Orhan Okay kendi ifadeleriyle şöyle dile getirir:

“Edebiyat tarihine gelince. Bu çok güç bir iş. Tanpınar’ın edebiyat tarihi ile o asrın meselelerinin bittiğini düşünmek de doğru değil. Hiç şüphesiz o çok güzel bir edebiyat tarihidir. Hocamın bir takım sanatkârca sezgileriyle farklı gruplaşmaları, farklı kıymet hükümlerini ihtiva etmektedir. Ama pek çok da sanatkârca fantezileri vardır. O, nev’i şahsına münhasır bir edebiyat tarihi olma vasfını her zaman koruyacaktır. Fakat o zamandan bugüne ciddi pek çok monografi hazırlandı, birtakım boşluklar doldu. Edebiyat tarihleri bugün piyasada. Epey güzelleri de var. Bunları aşmak için iki şey lazım. Biri edebiyat tarihi felsefesi. Yani teklif edeceğimiz sistem ne olacaktır, bakış açınız nedir? Edebiyat tarihi telakkisinde çeşitli görüşler var. Bunlardan birini benimsemeniz veya yeni bir görüş getirmeniz gerekir. İkincisi yazdığınız alana bütünüyle hâkim olmanız lazımdır. Edebiyat tarihlerini çok defa birinci sınıf yazarlar işgal eder. Halbuki isimleri unutulmuş, belki daha çok tesir alanı yaratmış yazarlar vardır. Bunları iyi bilmek gerekir. Yani kısaca monografilere, şahıs, grup, tema monografilerine hâkim olmak gerekir ki, ben bunu kendimde göremiyorum. Yani hiç düşünmedim, düşüneceğimi de zannetmiyorum. Yalnız beklediğimiz ve mevcutlardan farklı olacağımı tahmin ettiğimiz bir edebiyat tarihi var, o da, hocam Profesör Ömer Faruk Akün’ün yıllardan beri üzerinde çalıştığını bildiğimiz edebiyat tarihidir.” (Okay, 1996).

6. Elde ettiği bilgileri, duygu ve düşüncelerini devamlı yazmalıdır:

Şöyle der: “İkincisi bilgi ve düşünce birikimlerini, genç yaşta yazıya dökmeye başlasınlar. Yazı yazma alışkanlığı bir araştırmacı için çok önemli kazançtır.” (Okay, 1996).

Sonuç

Prof. Dr. Orhan Okay, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalına çok değişik düzeylerde katkı sağlamıştır. Bunlar arasında genç bilimcilere olan tavsiyeleri de belli bir öneme sahiptir. Hem ön hazırlık aşamasında hem de bilimsel çalışma sırasında yapılması gereken işler bağlamında söyledikleri, yılların tecrübe birikiminden süzülen tavsiyelerdir. Alanında tecrübe sahibi hocaların bilgi birikimlerini gençlere aktarması çok önemlidir ve bu bir gelenek halinde sürmelidir.

Kaynakça

Okay, Orhan. (1987), Türk Edebiyatı Dergisi, Eylül, S 167.

Okay, Orhan. (1996), Yedi İklim Dergisi, Eylül, S 78.

Okay, Orhan. (1997), Erguvan Dergisi, Kasım, S 3.

Okay, Orhan. (2001), *Silik Fotoğraflar*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.